

Sumari

Proemi	7
Justificació	11
Frederic Godàs i Vila i Felisa Bastida Baile	13
Victorina Vila Badia	117
Enric Godàs i Vila	133
Víctor Godàs i Vila	143
Maria Godàs i Vila	151
Elvira Godàs i Vila	167

Proemi

Aquest llibre va començar com un entreteniment per al record, com una recuperació lleugera d'aventures familiars. L'escrivia pensant en els nostres fills. I en els nostres nets. Potser amb la il·lusió que un dia llegirien quina mena de persones, quina mena d'aventures, molt anteriors a ells, es lligaven a això que són: descendents d'una nissaga que jo entenc il·lustre. No pas per qui en foren els personatges, sinó per allò que dugueren a terme en la seva maduresa. Així que el text creixia, m'adonava que els i les protagonistes de les històries tenien prou valor com perquè el meu país —la seva gent— en tingués igualment memòria. Potser es tractava d'una pretensió vana, o excessiva. Tanmateix, em feia l'efecte que el pes polític i el llegat històric de la família, sobretot en matèria educativa, mereixia ser reivindicat. I heus ací que hi vaig aprofundir. S'ho mereixia l'esforç que els Godàs van fer per a la implantació d'una pedagogia moderna, democràtica, profundament humana, crescuda de la sement sembrada per Frederic Godàs i per Victorina Vila: el Liceu Escolar i tot allò que de real i de simbòlic comportà. El seu exemple floriria després en els fills. Aquests, a més, van modelar —tant com van poder— en l'enclusa de la història el perfil d'uns ciutadans lliures per a una pàtria més lliure.

Basant-me en l'arxiu familiar i en les confidències dels mateixos protagonistes, he reunit dades suficients per escriure sobre una família, la meua, profundament arrelada a Lleida i a la qual, els exilis, exterior i interior, van inevitablement allunyar de la ciutat.

En aquesta recopilació he procurat donar a conèixer els orígens familiars, des de la Ribagorça a la Llitera; hi he explicat les circum-

tàncies que van viure a la Lleida republicana i els sofriments que els comportà la Guerra Civil i la desfeta de la República. He revisat la gesta de la retirada a França i el posterior exili a Mèxic i a Veneçuela. Finalment, hi relato les circumstàncies del retorn. Atès que no tothom de la família va exiliar-se, també m'ocupo de les penalitats d'aquells que es van quedar a Catalunya. Tot plegat compon la descripció d'una família amb força trets comuns amb tantes d'altres que van viure aquells anys de glòria, de derrota i de resistència, però amb certes particularitats que la fan —n'estic persuadit— interessant per a la gent de Lleida, tant com per a la resta de persones que avui conformen el nostre país.

Derruït el magnífic edifici del Liceu Escolar per efecte de les bombes feixistes, sotmès a l'espoliació posterior i finalment víctima de l'especulació urbanística, semblava que el record dels seus fundadors, Frederic Godàs i Legido i Victorina Vila Badia desapareixeria de la memòria de la ciutat de Lleida. No ha estat així gràcies a la feina feta pels antics alumnes del Liceu durant els anys del franquisme i posteriorment per la Paeria democràtica.

En aquesta feina incansable de recuperació de la memòria del Liceu sobresurt la figura del meu pare, Frederic Godàs i Vila, fill dels fundadors d'aquella escola.

És a l'entorn de Frederic Godàs i Vila, com a figura central d'aquest meu assaig, que gira la recerca familiar. Ell era mestre, com el seu pare. Intel·lectual compromès, fou una figura ben representativa de la Catalunya del segle xx. Fundador del POUM de la mà del seu amic i protector Joaquim Maurín, també fou director del Grup Benèfic de Wad-Ras a Barcelona on implantà una renovació pedagògica que, després dels anys d'oprobí, donava tota la dignitat als infants i joves que hi havien de fer estada. Mestre depurat durant el franquisme, refugiat en un petit poble de l'Alta Ribagorça, detingut i condemnat en consell de guerra, acabaria vivint, ja gran, a Barcelona, amb la seva família. Durant els últims anys de la seva vida, va poder dedicar-se novament a la seva vocació de mestre en l'escola Petit Món

de Castelldefels. En reconeixement a la seva tasca pedagògica, hom el feu president de la Societat d'Història de la Pedagogia de Catalunya. A títol pòstum, l'any 2019, la Generalitat de Catalunya li atorgà la medalla Francesc Macià.

Quedi, doncs, el meu relat, com a homenatge als meus familiars, i amb ells, a tantes persones rellevants i anònimes que van creure en un futur de llibertat i que van dedicar més i tot del que podien a construir-lo. Avui vivim del seu esforç, dels seus sacrificis.

FRANCESC GODÀS I BASTIDA

Justificació

Des dels imponents finestrals del claustre de la Seu Vella de Lleida contemplo la immensa plana del Segrià. La Seu Vella —la seva decadència i la seva recuperació— m’inspira certa semblança amb les peripècies de la meva família després del 1939, acabada la Guerra Civil. I és que aquesta plana inacabable, gairebé infinita, em recorda la dispersió geogràfica i vital d’una família, els Godàs i Vila, tan arrelada en aquesta ciutat, tan reconeguda, també. I tanmateix, massa desconeguda per les generacions posteriors a la seva.

Per això, crec oportú aquest exercici de memòria, el seguiment de la trajectòria de la família Godàs. L’he treballat amb l’humil interès que els seus descendents, però igualment la ciutadania de Catalunya, coneguin una part dels seus orígens, la brutal sotragada de la Guerra Civil, amb les llums i les ombres pròpies de la condició humana en temps tan difícils, i també perquè sentin aquesta ciutat i les terres de Ponent com a pròpies, malgrat la distància que els en separa en el temps i l’espai.

Estic persuadit que els materials que contenen aquestes pàgines que són a punt de començar tindran valor històric, sentimental i pedagògic per a una gran part de persones que conformen el Ponent de Catalunya i el país sencer.

Fora d’aquests papers queda la figura del meu avi, Frederic Godàs i Legido, mort l’any 1920. Tot amb tot, hi apareix reiteradament en les diverses històries. En els llibres i publicacions sobre el Liceu Escolar apareguts recentment, s’hi pot trobar la seva biografia (Herminia Esteban, Josep Varela, Ferran Aisa...).

Malauradament, aquest exercici, aquest recull de memòries, arriba massa tard, quan ja ens ha abandonat el darrer testimoni, l'estimada Elvira, a qui agraeixo emocionat les seves imprescindibles confidències.

Montserrat Roig ens deixà escrit: “si hi ha un acte d'amor, aquest és la memòria.” És ben cert, com també ho és que l'oblit és inevitable. Qui sap si aquests fulls no pretenen altra cosa que endarrerir-lo el més possible, l'oblit.

Vull agrair la col·laboració de Francesc Pané, que desinteressadament ha llegit, revisat i corregit aquests fulls.

L'AUTOR

Frederic Godàs i Vila

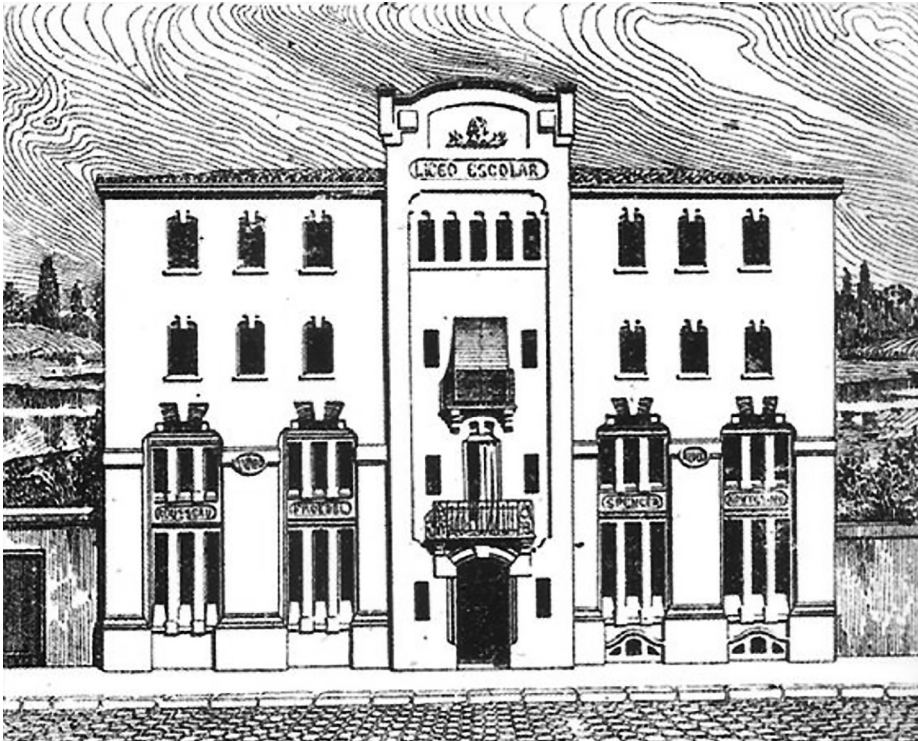
(Lleida, 22 de febrer de 1910 – Barcelona, 16 de juny de 1997)

Felisa Bastida Baile

(Esplucs, 12 de juliol de 1915 – Barcelona, 15 de febrer de 1988)

FREDERIC, UNA INFÀNCIA DELICADA

Frederic Godàs i Vila va néixer el 21 de febrer de 1910 a Lleida, al mateix Liceu Escolar que aleshores era al carrer Cavallers, al número 42. El record i la reivindicació d'aquell col·legi i dels seus fundadors serien una constant al llarg de la seva vida.

Els seus dos avis paterns eren ja morts en el moment de la seva naixença: Enric Godàs Castanesa, nascut a Aitona (Segrià) i Antònia Legido Capdevila, de Tarragona. Els avis materns eren Francesc Vila Daviu, de Santa Linya, ja difunt també, i Antònia Badia Marsol, *la padrina*, nada a Cubells. Aquests dos municipis pertanyen a la Noguera. Com era norma, al noi li van posar tres noms: Frederic, Francesc i Salvador, òbviament segons la versió castellana.

Frederic va ser un infant malaltís, amb importants problemes de cor que l'acompanyarien tota la seva vida. Es podria dir que va ser un malalt crònic ple de salut. Serveixi, com a il·lustració, aquesta anècdota: ja adult, quan un metge li demanà quines malalties havia tingut, ell respongué sarcàstic “totes, de l’A a la Z”. Pel que fa a mi, el record més antic que en conservo són les “decimetes” de febre al vespre, *La Vanguardia* sota el braç i el termòmetre a la boca, talment un personatge de *La muntanya màgica*. Aquesta salut delicada no li va impedir, però, de ser un home ben actiu i en molts aspectes, professionals, culturals, socials, polítics i, naturalment, familiars. Era un jove força atractiu, ros, d’ulls grisos, de bella alçada, amb un cabell ondulat que conservà,

Frederic Godàs i Vila, anys seixanta.

amb el rostre propi de la família: un front ample, els pòmuls i les mandíbules prominents i un nas important. Tenia la parpella de l’ull dret lleugerament baixa, característica familiar que s’accentuava quan estava malalt. En definitiva, la seva era una figura elegant. Ell ho sabia i la cuidava prou. La conservà al llarg de la vida, tot i els cabells prematurament grisos. Venia a ser un “doble” de Vittorio de Sica, al qual, sorprenentment, sabia imitar amb gràcia.

Aquesta delicada infància va ser causa que durant la infantesa passés temporades llargues al llit. El seu germà gran, Enric, ja amb la vocació de metge pediatra desperta, el cuidava, tot ajudant-lo a dreçar-se i a fer-lo començar a caminar quan els nois de la seva edat ja corrien. “Vinga Frederic, amunt, aguanta’t dret” li deia, amb afecte i amb exigència, mentre li aguantava el cos massa feble.

Algun avantatge haurien de tenir les seves llargues malalties i convalescències... Aquell xicot assolí una remarcable habilitat per a les manualitats: treballs amb fusta, dibuix i pintura. També es complagué amb la música. Tant, que va aprendre solfa i piano abans que no va saber de llegir i escriure.

La família Godàs passava les vacances estivals amb les famílies Torres i Perenya a Vinaixa, una petita població de les Garrigues, a tocar de la Conca de Barberà, de la qual tothom sempre se n’ha guardat grans records. Per a mi, Vinaixa era un lloc misteriós, gairebé inexistent, tot i que tot sovint el Frederic ens en parlava. D’aquella època, corria per casa una estranya fotografia on apareixia l’àvia Victorina disfressada de monjo del Cister, passejant per l’imponent claustre del monestir de Poblet, llavors encara abandonat, sense monjos de feia un munt d’anys. Del mateix temps ha de ser la fotografia de tots els germans i germanes, amb un gos esplèndid, un setter irlandès de nom Adam, que pel que s’ha explicat a casa, jugava molt bé al futbol.

L’afecionat a aquest esport era l’Enric, ben al contrari d’en Frederic, que no va sentir mai cap curiositat per aquest joc. L’Adam acabaria vivint a Bonansa amb la família Maurín, perquè dins el Liceu Escolar feia més nosa que no pas servei.

El Dr. Humbert Torres i Barberà i Frederic Godàs i Legido, pare de Frederic, havien fundat, conjuntament amb l’Alfred Pereña, les Jovenuts Republicanes de Lleida. En morir sobtadament Frederic Godàs, el Dr. Humbert Torres el va substituir en la direcció del Liceu Escolar. Per aquestes raons d’edat, i pels vincles d’amistat amb la família Torres, s’establí una gran amistat entre en Frederic Godàs i el Màrius Torres. De més a més, tots dos compartien la dificultat d’una precària salut. Pel que fa al poeta, la

Víctor, Maria, Elvira, Enric i Frederic, amb el gos Adam.

Algun estiu, les dues famílies —els Godàs i els Torres— estiuaven a la platja de Sant Salvador del Vendrell, el Baix Penedès, on la mare, Victorina, sembla que va arribar a practicar música amb el mateix Pau Casals.

Quan el Frederic es va recuperar prou de la seva malaltia, començà els estudis al mateix Liceu Escolar de Lleida, per bé que durant un temps i excepcionalment, va haver de traslladar-se a la secció del

Màrius Torres.

Liceu Escolar de Corbins. D'aquesta població, en Frederic sempre n'enaltí l'excel·lència de les cireres. El batxillerat el cursà a l'Institut Balmes de Barcelona, situat, aleshores, en un pavelló al costat de la universitat. Durant l'estada a Barcelona, visqué a la rambla de Catalunya, a casa de la seva tieta Àngels Miralpeix i Bourgeois, tot un personatge. Àngels presentava un perfil de personalitat ben curiós en la Bar-

tuberculosi se l'enduria, l'any 1940, al sanatori de Puig d'Olena a Sant Quirze Safaja, ja amb tota la família a l'exili. Frederic, també, en la poesia trobaria una forma d'expressió, com veurem.

És una llàstima que no es conservi cap record escrit ni gràfic que reculli aquella íntima amistat que les trajectòries personals s'encarregarien d'anar diluint.

celona del seu temps: era morfinòmana i lesbiana. Es vestia amb pantalons i es cofava amb un barret; fumava amb un broquet llarg. Per bé que tan diferents, nebot i tia, sempre es van tenir una gran estima. Molts anys després d'aquells dies del batxillerat, quan la tieta Àngels morí, li llegà una vaixel·la i una coberteria, que foren la riota permanent de casa. "Avui mengem amb l'herència." Trèiem aquells gots i copes de Bohèmia tan treballats, els plats amb l'escut familiar i uns ganivets de ferro amb el mànec de banya de bou que, de tant com havien estat esmolats, van esdevenir prims i flexibles. En realitat la tieta Àngels va deixar ben poca cosa a la resta d'hereus: uns pocs diners al banc, algunes propietats hipotecades... Abans d'anar-se'n s'ho havia fumat tot. Aquella dona fou un personatge irrepètible, que recordo de manera difusa.

En relació amb aquells anys joves d'en Frederic, i com a mostra precoç de la seva afecció poètica, reproduïxo aquest sonet que ell va escriure als disset anys, tan ingenu, i tan fidel al clima hivernal de Lleida:

Un jorn ran de terra on la besa el Cel,
sortí radiant del bes la llum del Sol;
i quan era tot llum el tapà un vel
de boira grisa, ai las!, que aixecà el vol.

I tant trista quedà el camp de sa fugida
com quan l'amant perd la seva estimada;
tristes les flors un, l'altre cos sense vida,
què mal veure feia la llum tapada!

Mes a mi, que ha fet fallida altre estel,
aquest cel que es tapa no em fa tristesa,
i tant he après dels núvols del meu cel
que estimo l'estel amb igual fermesa.

Amiga, si estimes, que el teu amor
estigui més alt que els núvols del cor.

© dels textos: Francesc Godàs Bastida, 2019
© de les fotografies: els seus autors i arxius corresponents, 2019
© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2019
Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: novembre de 2019
ISBN: 978-84-1303-137-8
DL L 1.034-2019
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.